

voluntatem; ergo non potest esse forma denominans liberum actum voluntatis. Objectum autem illius iudicii, licet secundum se sit indifferens, non tamen esse potest forma a qua ipsum velle humanum denominetur liberum, quia formalis libertas non est proprietas objecti, sed est intrinseca proprietas hominis operantis voluntati inhærens; ergo, præter indifferentiam objecti, quæ supponitur ut fundamentum libertatis, requiritur intrinseca indifferentia ipsius potestatis, et per habitudinem ad illam actus proxime denominatur indifferens, seu liber.

16. *In quo peccet primum argumentum.* — Unde etiam de divina voluntate dixit D. Thomas in 2, d. 25, q. 1, artic. 1, ad 1, in Deo servari liberum arbitrium, quia ejus voluntas neque est natura sua determinata ad bona extra se, nec determinatur ab alio, sed a se. Sic ergo in voluntate creata ad libertatem actus non sufficit indifferentia objecti, nisi potentia ipsa, habens plenum dominium sui actus, cum integra et proxima potestate indifferente motum suum agere sinatur: sicut de causis secundis generatim dixit August., 7 de Civit., cap. 30, et de libertate ad peccandum, lib. 22, cap. 1, et in Enchirid., cap. 95 et 96. Nam hoc ad suavem et ordinariam providentiam Dei spectat. Inde vero non sequitur, stante tali iudicio rationis, Deum necessario sinere voluntatem operari, prout velit; potest enim non sinere, sed ita illam impedire ut unum tantum possit, et hoc est illam necessitare. Peccat ergo argumentum illud non distinguendo duplicem necessitatem, unam ab intrinseco, aliam ab extrinseco; argumentum enim probat actum a voluntate elicatum cum indifferentia iudicii, non esse necessarium ab intrinseco, ac subinde fore liberum, nisi ab extrinseco necessitas inferatur voluntati; hanc vero inferri non posse illo argumento non probatur.

17. *Solutio secundi.* — *Quæ sit necessitas absoluta.* — Ad secundum, quod illa necessitas non sit absoluta, sed ex suppositione, respondetur imprimis illa duo non semper repugnare; nam si suppositio antecedit omnem usum libertatis, et ex illa sequatur necessitas cum impotentia simpliciter resistendi, illa duo non repugnant simul, sed est necessitas absoluta, etiamsi sit ex suppositione; non enim dicitur necessitas absoluta, quia nihil supponat; imo nulla est necessitas in creaturis quæ causam aliquam non supponat unde oriatur: et ipsa necessitas, quæ est in

amore beatifico, est ex suppositione visionis Dei, et necessitas, quæ est in motibus gratiæ excitantis, supponit talem cognitionis modum, vel efficaciam virtutis divinæ ita animum moventis. Ergo necessitas non dicitur absoluta, quia nullam sui causam supponat, sed quia talis est ut excludat potestatem resistendi, præveniendò omnino liberum usum. Quod si fortasse nomine necessitatis absolutæ intelligatur necessitas ab intrinseco ex innata determinatione potentiæ ad unum, sic falsum est solam hanc necessitatem absolutam repugnare libertati quantum ad usum ejus, quia etiam necessitas ab extrinseco immissa illi repugnat: non enim est minor necessitas quæ ab extrinseco inferitur sine potestate resistendi, quam sit interna; imo illa prior ultra necessitatem aliquid de violentia participat. Quid enim prodest voluntati habere potestatem ad utrumlibet cum interna indifferentia, si in facto ipso non sinitur uti integra sua facultate, sed ad unum ab extrinseco ita necessitatur, ut non possit resistere, nec suo actui dominari?

18. *Responsio tertii.* — Ad tertium, de objecto cognito, respondetur, ut voluntas necessitetur a Deo, non oportere ut ipsa velit necessitari, sed solum quod necessitetur ut velit, sicut quando voluntas libere vult, non oportet ut modum ipsum libere operandi directe velit, sed ut in actu exercito libere velit. Unde fieri potest ut quis libere velit, et id ignoret, imo erret credens non libere operari, ut hæretici errant. Et similiter, e converso, potest quis a Deo necessitari ad volendum, ipso neque sciente, neque volente, sed solum directe volendo objectum propositum, et ideo nihil refert, quod objectum non supponatur cognitum vel iudicatum necessarium. Neque propterea voluntas feretur in incognitum, quia non fertur in necessitatem actus vel objecti, sed in ejus bonitatem. Neque etiam indifferentia cognita in objecto obstat potest necessitati actus ab extrinseca motione proveniente, quia licet sit indifferens iudicium objecti cogniti, per efficaciam extrinsece agentis impeditur voluntas, ne actum circa tale objectum suspendere possit, tendendo necessario in bonitatem objecti, nihil curando de indifferentia ejus.

19. *Retorquetur argumentum.* — Potestque hoc ad hominem confirmari et retorqueri argumentum contra dictos auctores: nam ipsi dicunt, stante indifferentia iudicii et indeterminatione innata voluntatis, voluntatem

prædeterminari absoluta prædeterminatione ad unum; contra quod idem fieri potest argumentum; quia voluntas non fertur nisi in bonum cognitum; ergo non potest prædeterminari, nisi bonum illud iudicatum sit ut determinate amandum; ergo, quamdiu iudicium est indifferens ex parte objecti, id est, proponens objectum ut aptum eligi vel respui, non potest voluntas ad unam partem prædeterminari; ergo erit impossibile, mediante illo iudicio, voluntatem tendere in illud bonum ex prædeterminatione: est enim eadem forma argumenti, et eadem ratio, neque immerito, quia illa prædeterminatio non est nisi vera necessitas. Nec possunt illi aliter respondere, nisi negando consequentiam, quia prædeterminatio non provenit ab objecto, sed aliunde, neque oportet cognosci ab eo qui prædeterminatur; idem ergo nos de necessitate dicimus.

20. Ad quartum respondet Bonavent. in 2, d. 25, art. 1, q. 5, et ibi alii communiter, licet voluntas ex necessitate fiat de nolente vel de non volente volens, non cogi absolute loquendo, quia eo ipso quod fit volens, jam non violenter fertur, sed voluntarie: quod simpliciter verum est. Nihilominus tamen illamet necessitas, quatenus præternaturalis est, videtur esse aliqua ex parte violenta, quia privatur voluntas naturali dominio quod habet in suum actum, et impeditur ne uti possit naturali potestate suspendendi illum. Sicut etiam, si Deus illam necessitaret ad non volendum, negando illi concursus, vim quamdam illi inferret, negando illi quod secundum naturæ ordinem debitum est, contra naturalem illius inclinationem. An vero illa vis dicenda sit coactio, quia non est contra appetitum elicatum, et an sit dicenda violentia, quia fit a Deo, cui creatura subicitur secundum potentiam obedientialem, quæstiones sunt tantum de modo loquendi, et præsentis instituto nihil inserviunt, et ideo illas remitto in 1. 2, q. 6, art. 4, ubi tractari solent. Solumque adverte hujusmodi necessitatem solere a Patribus per verbum *cogendi* explicari, vel quia non est aliud verbum latinum quo proprius effectus ille explicetur, vel quia illa necessitas, nisi adhibendo vim aliquam, inferri non potest.

21. Ad quintum respondeo negando consequentiam, primo, quia potentia non libera in actu primo non potest fieri in se libera, et ideo non potest illi conferri ut libere operetur: nam actualis operatio libera essentialiter pendet a potentia formaliter libera, quoniam ac-

tualis libertas solum consistit in actus emanatione a potentia formaliter libera, et denominatione ab illa. E contrario vero potentia de se libera, retinens suam libertatem in actu primo, potest habere plures actus necessarios propter conditionem objecti, vel propter impedimentum ex defectu deliberationis, et ideo sine repugnantia potest necessitari, quia per hoc non mutatur natura ejus, sed tantum impeditur ne secundum suam integram potestatem operetur. Deinde explicatur hoc amplius, quia operatio, ut libere eliciatur, duas condiciones essentialiter requirit; una est, ut sit per se voluntaria, quia alias non posset potentia de se indifferens per illam determinari ad agendum, ut lib. 3 dicam; altera est, ut feratur in objectum cognitum cum indifferentia rationis. Hinc ergo fit ut inferiores potentiæ non possint elevari ad libere operandum, quia feruntur in objectum, vel omnino non cognitum, ut potentiæ mere naturales, vel non cognitum per rationem, ut potentiæ sensitivæ, vel quia actiones earum non sunt per se voluntariæ, ut reperitur etiam in intellectu. E contrario vero illæ duæ conditiones licet ex parte causæ secundæ sufficiant, oportet ut potentia ipsa sinatur connaturali modo operari; potest tamen in illo modo impediri, et ex hac parte non repugnat necessitari.

22. *Ad Patrum testimonia solutio.* — Unde facile respondetur ad testimonia Augustini et Bernardi; illi enim loquuntur de voluntate secundum se et secundum naturam suam spectata, secundum quam indifferens est in suis operationibus, ex qua indifferentia denominata est voluntas, quia quod vult, eligit et operatur, si facultas adsit. Et in hoc sensu de ipsa potentia dicitur illud; *Aut voluntas non est, aut libera dicenda est.* De actu vero non potest id dici, nisi per antonomasiam, quatenus nomine voluntatis significatur etiam voluntaria ac libera determinatio et electio, quæ nomine etiam consensus proprie significatur. Generalius autem loquendo, non est dubium quin possit esse volitio et voluntaria motio, quamvis non sit libera, ut patet in amore Dei erga seipsum, vel videntium ipsum, et in affectibus indeliberatis in hac vita elicitis, qui veri actus voluntatis et necessarii sunt: sicut ergo in his non repugnat interna necessitas cum voluntario, ita etiam potest esse necessitas ab extrinseco proveniens, cooperante tamen voluntate, a qua habet actus, ut sit intrinsece voluntarius, et consequenter vera voluntas. Ad D. Thomam respondetur, in illis locis assignare

radicem libertatis, non tamen dicere id satis esse ad libertatem formalem actus, nec dicere non posse hominem impediri ne cum tali iudicio libere velit, sed necessario. Neque ex illo principio id sequitur.

CAPUT V.

QUIBUS MODIS POSSIT DEUS FACERE UT VOLUNTAS NECESSARIO VELIT OBJECTUM ACTUALI JUDICIO RATIONIS INDIFFERENTER PROPOSITUM.

1. *Duo modi necessitatis secundæ sententiæ.* — In hoc capite de posteriori sententiâ in præcedenti capite relata dicendum est, ejusque fundamento est satisfaciendum; in quo recte sumebatur duos tantum esse modos quibus hæc necessitas possit a Deo immitti voluntati. Unus est per antecedentem mutationem factam in voluntate, distinctam realiter ab ipso actu amandi, seu volendi, qua ita voluntas impellatur in suum actum, ut necessario illum eliciat. Alter est, si Deus per seipsum immediate faciat voluntatem necessario velle, non per aliquid prævium distinctum ab ipso velle, sed per actionem ipsam imbibitam in ipso velle, quæ, ut est a Deo, habet rationem auxilii, seu concursus simultanei cooperantis cum ipsa voluntate. Ultra hos autem duos modos non potest alius cogitari, quia, præter antecedentem et comitantem motionem, solum potest dari aliqua motio subsequens ad operationem voluntatis; hæc autem, sive subsequatur tempore, sive tantum natura, non datur propter actum quem supponit, sed propter alium posteriorem effectum; quia talis motio subsequens jam supponit actum factum, et consequenter etiam supponit illum libere factum, si nulla alia mutatio præcesserit, quæ voluntatem necessitaverit. Ergo per motionem subsequentem non potest voluntas necessitari ad productionem sui actus. Dico autem *ad productionem*, quia licet actus libere sit productus, poterit per subsequentem motionem voluntas necessitari ad perseverandum in tali actu; tamen jam illa motio erit præcedens vel concomitans ad ipsam continuationem actus, et ita necessitas nunquam nisi ex antecedente vel comitante mutatione provenire potest. Utrumque autem modum istorum impugnavimus pro contraria sententiâ argumentando. Scotus vero in 4, distinct. 49, quæst. 6, § *Dico ergo*, significat priorem modum necessitandi voluntatem per aliquid illi impressum, quod non subdatur in usu potestati voluntatis, esse contra libertatem

ejus, quia ipsa (inquit) non esset voluntas, nisi esset causa prior respectu habitus sui, et ita nata uti suo habitu, et determinare illum, etc. Alterum autem modum admittit esse possibilem, quia non est contra naturam potentiæ liberæ, quod impediatur ab actione, vel determinetur a causa priori se, cujusmodi est voluntas divina. Nos autem credimus utrumque modum esse Deo possibilem, quia neuter sufficienter ostenditur impossibilis, quod satis est ut dicamus per divinam omnipotentiam fieri posse.

2. *Prima assertio.* — Primo ergo dicimus probabile esse posse Deum imprimere aliquid voluntati distinctum realiter ab actu volendi, necessitans illam ad volendum objectum, etiamsi, per iudicium rationis, ut ex se indifferens propositum sit. Hanc conclusionem in re ipsa (ut nobis videtur) admittunt auctores prioris sententiæ, capite superiori tractatæ, licet verbum necessitandi catholice negent. Fatentur enim posse Deum imprimere talem motionem præviam voluntati, quæ illius potestati non subiaceat, quantum ad usum, sed potius illam sibi subiciat, et obsequentem faciat, ita ut non possit voluntas illi impressioni resistere, nec se continere quin velit, stante tali impressione, seu prævia motione; et nihilominus negant hanc esse necessitatem (ut sic rem explicem) voluntatis, sed vocant illam prædeterminationem. Nos tamen inter hæc duo nescimus distinguere, quod infra in lib. 3 et 5 late tractandum est, et ideo dicimus auctores illos in re ipsa admittere quod in hac conclusione nos intendimus, nimirum, possibilem esse præmotionem illam, licet in assertionem quoad verbum necessitandi non consentiant. Alii præterea doctores, qui negant dari de facto talem prædeterminationem, non negant esse possibilem, sed solum de facto dari, quia necessitaret voluntatem, quos nunc in librum quantum remitto. Probatur autem assertio, quia nulla apparet contradictio in hoc quod Deus imprimat voluntati aliquam entitatem, effectricem actus ejusdem voluntatis cum tam intrinseca et naturali determinatione ad exercitium actus, ut ei obsistere non possit voluntas; quæ est enim hæc repugnantia?

3. *Triplex excogitata repugnantia.* — *Solutio primæ difficultatis.* — Triplex certe tantum potest cogitari. Prima sit de genere vel specie talis entitatis, quia non apparet qualis esse possit; aut enim est pura motio, aut est qualitas; primum non est intelligibile, secundum autem videtur repugnare, quia talis

qualitas erit solum actus primus, et ita de se erit separabilis ab actu secundo, et consequenter non inferet necessitatem voluntati. Sed hæc difficultas facile solvitur; omnia enim sententia dicentium esse posse puram motionem, quam infra lib. 3 reprobabimus, dicimus illam futuram esse qualitatem, et per modum actus primi, cum fiat a solo Deo, ut supponitur, et detur ad efficiendum actum secundum cum voluntate. Negatur autem inde necessario sequi esse separabilem ab actu secundo, quia ponitur esse determinata ad agendum ex intrinseca et efficacissima inclinatione, et ideo non separatur ab actu secundo, saltem positis omnibus requisitis ad agendum, ut jam explico.

4. *Secunda difficultas.* — Secunda difficultas esse potest, quia talis qualitas nec permanens esse potest natura sua, nec transiens, et ita nullo modo videtur possibilem, quia inter illa duo membra nullum esse medium, opponuntur enim per immediatam contradictionem: voco enim qualitatem permanentem quæ sine actuali operatione perseverare potest in actu primo; transeuntem autem quæ solum, dum operatur, durat. Probatur ergo prior pars antecedentis, quia si illa sit qualitas permanens, non differet ab habitu, qui circa idem objectum et eundem actum versetur, quia erit qualitas de se permanens per modum actus primi, ac subinde difficile mobilis, sicut habitus definiri solet, et sumet speciem suam ab eodem actu et objecto; nihil ergo differet ab habitu; repugnat autem habitum necessitare voluntatem ad agendum; ergo e contrario repugnat talem qualitatem esse habitum; ergo et esse qualitatem permanentem. Altera pars probatur, quia illa qualitas, si detur, erit spiritualis, et non consistit in actuali operatione, nec pendet ab influxu potentiæ creatæ; ergo esse debet natura sua permanens: nam dependentia a sola voluntate Dei non obstat, quia omnes res permanentes illam dependentiam a Deo habent.

5. *Enodatur secunda difficultas.* — Sed hæc etiam difficultas non cogit. Nam imprimis defendi facile potest qualitatem illam posse esse permanentem aliquo modo, quia solum ponitur ut necessitet voluntatem, positus omnibus requisitis ad agendum, et ideo licet non possit separari ab actuali operatione, durante illa suppositione omnium prærequisitorum ad agendum, nihilominus esse poterit talis naturæ ut perseveret in potentia, quamvis auferatur, verbi gratia, objectum vel concursus Dei

simultaneus, et ideo ab actuali operatione cesset. In hoc enim nulla involvitur repugnantia, quia cum illa qualitas detur tanquam principium operationis, ab illa non pendet, per se loquendo, et alioqui quælibet qualitas, quamvis ab intrinseco determinata ad necessario agendum, potest cessare ab operatione ex defectu alicujus conditionis requisitæ, et nihilominus in suo esse perseverare, sicut patet in luce solis, imo et in lumine gloriæ, vel charitate patriæ, quæ omnino determinantur ad suos actus, et ex natura rei necessario illos eliciunt, et quasi necessitant potentias, ut secum illos coefficientiant; et nihilominus, si Deus negaret eis concursum ad efficiendum, cessarent ab operatione, et non propterea statim esse desinerent ex natura rei, et per locum intrinsecum, ut sic dicam. Ad hunc igitur modum potest illa qualitas esse permanens, et quasi habitus; distingueretur autem a propriis habitibus, qui nunc acquiruntur, vel infunduntur, in modo operandi et trahendi voluntatem, qui modus ad diversitatem essentialem et quasi genericam inter illas qualitates sufficit. Adde etiam alteram partem esse probabilem, quod sit illa qualitas natura transiens, id est, ex natura sua non postulans conservari in esse, nisi quamdiu potest operari, ad modum impetus lapidi impressi: quia licet in qualitate spirituali non tam facile hoc intelligatur, non tamen in eo apparet aperta repugnantia, propter quam dicamus non posse a Deo fieri qualitatem talis naturæ, ut sit veluti instrumentum conjunctum divinæ virtuti ad necessitandam voluntatem, quæ natura sua non postulet durare, nisi quamdiu ad illum effectum deservit.

6. *Tertia difficultas.* — Tertia difficultas est, quia per hanc qualitatem superadditam voluntati non minuitur in aliquo intrinseco potestas voluntatis; ergo non potest per illam auferri potestas et dominium voluntatis ad influendum in talem actum; ergo, quantumvis illa qualitas sit naturaliter determinata ad efficiendum talem actum, poterit voluntas non cooperari illi, et sua potestate uti ad suspendendum actum, ac subinde non privabitur sua libertate per talem qualitatem. Declaratur exemplo et confirmatur hæc ratio: nam inde theologi ostendunt, per multiplicationem peccatorum nunquam posse voluntatem privari potestate et libertate ad non consentiendum similibus peccatis, quia peccata multiplicata non minuunt intrinsecam potentiam voluntatis per subtractionem (ut sic dicam) facultatis,